

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/nauka-i-edukacja/badania-historyczne/konferencje/26827,Proces-krakowski-11-VIII-10-IX-1947-r-Dzialacze-WiN-i-PSL-przed-sadem-komunistyc.html>
01.03.2026, 18:26

Strona znajduje się w archiwum.

Proces krakowski 11 VIII-10 IX 1947 r. Działacze WiN i PSL przed sądem komunistycznym

06.09.2002

Zrzeszenie "Wolność i Niezawisłość"

Zrzeszenie "Wolność i Niezawisłość" (WiN) zostało utworzone 2 września 1945 r. przez grupę wyższych oficerów Komendy Głównej Armii Krajowej z płk. dypl. Janem Rzepeckim ps. "Ożóg", "Ślusarczyk" na czele. Zakładano, że będzie to działająca w konspiracji organizacja polityczna, stawiająca sobie za cel mobilizację społeczeństwa do zachowania niezłomnej postawy niepodległościowej przed zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi. NKWD i UB rozbiły I Zarząd Główny WiN (I ZG WiN) w listopadzie 1945 r. Nowym przywódcą organizacji został płk. Franciszek Niepokólczycki ps. "Halny", który stanął na czele II ZG WiN. Pod jego przewodnictwem ugrupowanie to osiągnęło apogeum swoich możliwości organizacyjnych, obejmując zasięgiem cały kraj i zdobywając dominującą pozycję w polskim podziemiu. W październiku 1946 r. także Franciszek Niepokólczycki znalazł się w komunistycznym więzieniu. III ZG WiN utworzył ppłk Wincenty Kwieciński ps. "Głóg", "V-T" i kierował nim do chwili aresztowania w styczniu 1947 r. Heroiczną próbę odbudowania po raz kolejny rozbitych struktur podjął płk Łukasz Ciepliński ps. "Ostrowski", stając na czele IV ZG WiN. Aresztowanie go w listopadzie 1947 r. kończy historię WiN. W marcu 1951 r. wykonano wyroki śmierci na Cieplińskim i jego sześciu współpracownikach z IV ZG WiN. W latach 1948-1952 r. działała fikcyjna V Komenda Główna WiN stworzona i kontrolowana przez Urząd Bezpieczeństwa w ramach prowokacyjnej operacji o kryptonimie "Cezary". Działacze Zrzeszenia WiN, uznając niemożność kontynuowania walki zbrojnej dążyli do demobilizacji oddziałów partyzanckich i próbowali wpływać działaniami politycznymi na postawy społeczeństwa polskiego. Zarazem, na podstawie gromadzonych materiałów sporządzali sprawozdania informujące o losach Kraju (sytuacja polityczna, nastroje społeczne, działalność aparatu bezpieczeństwa), które następnie przekazywali do polskich władz emigracyjnych w Londynie oraz do działającej od 1946 r. Delegatury Zagranicznej WiN.

Polskie Stronnictwo Ludowe

Latem 1945 r. niepodległościowy nurt ruchu ludowego przyjął nazwę Polskie Stronnictwo Ludowe. PSL było kontynuacją przedwojennego Stronnictwa Ludowego, jednak w obliczu utworzenia z inspiracji Polskiej Partii Robotniczej prokomunistycznego "lubelskiego" SL, zwolennicy Stanisława Mikołajczyka przyjęli nową nazwę. W związku z eliminacją z życia politycznego większości ugrupowań politycznych sprzeciwiających się rządowi PPR i jej satelitów, PSL szybko stało się jedyną liczącą się partią opozycyjną, ogniskując nadzieje całego społeczeństwa. W byłym premierze rządu emigracyjnego wielu widziało jedynego polityka mogącego uratować Polskę przed komunizmem. Pod jego przewodnictwem PSL kontynuowało realistyczną politykę opierającą się na przekonaniu o niemożności gwałtownej zmiany w sytuacji geopolitycznej Polski. Zarazem ogromne nadzieje pokładano w przewidzianych w postanowieniach

jałtańskich "wolnych wyborach".

PSL - pomimo nacisków ze strony PPR - zdecydowało się na samodzielny start w wyborach.

Sfałszowanie ich wyników w styczniu 1947 r., tak jak i wcześniejszego referendum w czerwcu 1946 r., przekreśliło szanse na przejęcie przez działaczy niepodległościowych kontroli nad sceną polityczną Polski.

Trwający od 1945 r. terror w stosunku do działaczy ludowych nasilał się z każdym dniem.

Mnożyły się przypadki zabójstw i pobić członków PSL, we wsiach "nieznani sprawcy" palili im dobytek. Prasa relacjonowała liczne procesy działaczy ludowych, w których najczęściej skazywano ich za wspieranie podziemia niepodległościowego. Terror narastał, zaczęły się też pojawiać pogłoski o planowanym pozbawieniu immunitetu poselskiego i procesie Mikołajczyka. W obliczu realnego niebezpieczeństwa w październiku 1947 r. opuścił on kraj. Wkrótce potem władza komunistyczna przypuściła ostateczny atak na jedyną ocalałą, jawnie działającą opozycyjną siłę polityczną w Polsce, przejmując kontrolę nad PSL i jesienią 1949 r. łącząc je z proreżimowym SL, tworząc w ten sposób Zjednoczone Stronnictwo Ludowe.

Proces krakowski

Proces krakowski zwany też "procesem Niepokólczyckiego, Mierzwę i innych" wpisywał się w serię publicznych procesów pokazowych organizowanych w pierwszym dziesięcioleciu Polski ludowej. Celem tego typu rozpraw - toczonych zazwyczaj przed sądami wojskowymi - było uzyskanie odpowiedniego efektu propagandowego. Szeroko relacjonowane w prasie i radiu służyły skompromitowaniu opozycji tak jawnej, jak i tej pozostającej w konspiracji. Wyroki w procesach pokazowych zapadały przed ich rozpoczęciem na najwyższych szczeblach władzy komunistycznej i były podporządkowane kalkulacji politycznej. Szczególne nasilenie publicznych rozpraw odnotowano w okresach poprzedzających referendum z czerwca 1946 r. i wybory ze stycznia 1947 r.

Proces krakowski służyć miał skompromitowaniu podziemia niepodległościowego i wykazaniu związków PSL z podziemiem. W przyszłości miał być pretekstem do nasilenia ataków na ludowców i ich prezesa Mikołajczyka. Na ławie oskarżonych zasiedli działacze Zrzeszenia "Wolność i Niezawisłość" z prezesem II Zarządu Głównego płk. Franciszkiem Niepokólczyckim na czele oraz członkowie PSL, wśród nich Stanisław Mierzwa, wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego w Krakowie - sądzony wcześniej w procesie szesnastu przywódców polskiego państwa podziemnego w Moskwie. Oskarżycielem publicznym był Stanisław Zarakowski, zastępca Naczelnego Prokuratora Wojskowego.

Działaczy WiN oskarżano głównie o prowadzenie działalności wywiadowczej na rzecz obcych mocarstw oraz terroryzowanie członków PPR. Natomiast PSL-owcom zarzucano świadomą współpracę z nielegalnym podziemiem. Szczegółowo zaplanowany przebieg rozprawy, a następnie wyrok, był w zasadzie potwierdzeniem zarzutów zamieszczonych w akcie oskarżenia. Prasa prześcigała się w napastliwych tytułach podkreślających łączność PSL z podziemiem, "watażką" Andersem i obcymi agenturami, czy demaskując WiN i PSL przy wspólnej robocie. Reporterzy świadomie przeinaczając wyjaśnienia składane w czasie procesu starali się dowieść, iż **PODZIEMIE JEST WROGIEM NIE TYLKO RZĄDU, LECZ I CAŁEGO NARODU**. Dlatego musi być unieszkodliwione.

W przypadku procesów pokazowych nie chodziło jedynie o to, by w "majestacie prawa" wyeliminować przeciwnika politycznego, celem było jego skompromitowanie i pohańbienie. Miał on wyjść z sali rozpraw ostatecznie złamany, wśród gwizdów i potupywania zgromadzonych w ławach dla publiczności partyjnych aparatczyków czy aktywu robotniczego.

Po przeszło miesiącu, w czasie którego sąd zebrał się dziewiętnaście razy, zapadł wyrok. Sąd, w składzie: przewodniczący - Romuald Klimowiecki oraz ławnicy: Józef Małachowski i Jan Zabłocki, skazał osiem osób na karę śmierci, osiem na długoletnie więzienie, a jedną osobę - uniewinnił.

Skład sądzący uznał, że zważywszy na wybitnie przestępczą działalność oskarżonych [...] skazani [na karę śmierci] na ułaskawienie nie zasługują, jednak Bolesław Bierut zamienił F. Niepokólczyckiemu, E. Ralskiemu, J. Kotowi oraz W. Langnerowi karę śmierci na karę dożywotniego więzienia, a E. Bzymkowi-Strzałkowskiemu na 15 lat więzienia. Orzeczone kary śmierci wobec A. Kaczmarczyka, J. Ostafina i W. Tumanowicza wykonano w więzieniu Montelupich w Krakowie 13 XI 1947 r. Plutonem egzekucyjnym dowodził strażnik więzienny ppor. Henryk Michalik.

W czasie sesji wygłoszone zostały referaty:

- dr hab. Janusz Kurtyka, Zrzeszenie WiN w okresie funkcjonowania II ZG WiN
- Mateusz Szpytma, Małopolska organizacja PSL w latach 1945-1947
- dr Zbigniew Nawrocki, Brygady Wywiadowcze
- dr Zdzisław Zblewski, Akcja Ż w Obszarze Południowym WiN
- Wojciech Frazik, Rozbicie II Zarządu Głównego WiN
- Filip Musiał, Przebieg procesu krakowskiego
- dr Krzysztof Szwagrzyk, Sędziowie w procesie krakowskim
- Danuta Suchorowska, Alojzy Kaczmarczyk, Józef Ostafin, Walerian Tumanowicz
- prof. dr hab. Ryszard Terlecki, Uniwersytet Jagielloński a proces krakowski
- Małgorzata Ptasńska, Stosunek emigracji niepodległościowej i opinii międzynarodowej do procesu krakowskiego

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)